

Тетяна Масицька

ВАРІАНТИ ЕЛЕМЕНТАРНИХ РЕЧЕННЄВИХ КОНСТРУКЦІЙ ІЗ ЛОКАТИВНОЮ СЕМАНТИЧНОЮ ЗАЛЕЖНІСТЮ

Дослідження семантико-синтаксичної структури речення зумовлює значний інтерес до локативної семантичної залежності як граматичної категорії функційного синтаксису. Від семантики предиката залежить не тільки тип семантичної залежності, структурна організація речення і його компонентів, але і їх морфолого-семантична характеристика. Предикат і його семантичні залежності формують елементарну реченнєву структуру, визначають компонентний склад речення і дають змогу простежити варіанти семантичних залежностей.

У лінгвістичних дослідження проблематика структурного складу речення відображена в працях Л. Блумфілда, Л. Теньєра, У. Чейфа, А. Гардінера, У. Вайнрайха, Ф. Данеша та інших мовознавців. Концепції відомих лінгвістів щодо структури речення знайшли розвиток у студіях О. С.Мельничука, І.Р. Вихованця, А. П.Загнітка, Й. Ф.Андерша, І.І. Слинька, К. Г.Городенської, Н. В.Гуйванюк, М. В.Мірченка, К.Ф. Шульжука та інших.

До функційних типів семантичної залежності у простому елементарному реченні відносимо суб'єктну, об'єктну, адресатну, інструментальну і локативну залежності. Ми виділяємо такі варіанти елементарних реченнєвих конструкцій із локативною семантичною залежністю:

Реченнєва конструкція $S + P_v + L^1$. Конструкцію формують суб'єкт і предикат процесу, що позначає місцеперебування суб'єкта. В реченнях цього типу виділяємо суб'єктну і локативну залежності. Локативна семантична залежність у вказаній реченнєвій конструкції передає просторові значення,

¹S – суб'єкт; P_v – дієслівний предикат; O – об'єкт; Ad – адресат; I_{ac} – інструменталь (засіб дії); I_{mv} – інструменталь (засіб пересування); L – локатив; L_1 – локатив (вихідний пункт руху); L_2 – локатив (шлях руху); L_3 – локатив (кінцевий пункт руху)

які можна диференціювати: 1) просторова поверхня; 2) розміщення у внутрішній частині предметного простору; 2) місцезнаходження; 3) близькість/віддаленість; 4) локація відносно іншого предмета; 5) загальне розміщення суб'єкта в навколишньому середовищі; 6) розміщення через певний простір; 7) горизонтальне розміщення; 8) вертикальне розміщення: 8.а) розміщення над просторовою поверхнею, 8.б) розміщення під певним предметом; 9) розміщення по колу; 10) розташування щодо відстані; 11) розміщення між просторовими орієнтирами.

Реченнєву конструкцію $S + P_v + L_1 + L_3$ утворюють предикати процесу. Семантика цих одиниць вказує на зміну стану і спрямування динамічних змін на відповідний предмет. Динамічний характер предикатів цього типу впливає на розширення локативної семантичної залежності, що позначає: 1) вихідний предметний локативний компонент і 2) кінцевий предметний локативний компонент.

Реченнєві конструкції: $S + P_v + L_1 + L_2 + L_3$; $S + P_v + I_{mv} + L_1 + L_2 + L_3$; $S + P_v + O + Ad + L_1 + L_2 + L_3$; $S + P_v + O + Ad + I_{mv} + L_1 + L_2 + L_3$ формують акціональні предикати, що позначають переміщення суб'єкта (конструкції: $S + P_v + L_1 + L_2 + L_3$; $S + P_v + I_{mv} + L_1 + L_2 + L_3$) та суб'єкта і об'єкта у просторі (конструкції: $S + P_v + O + Ad + L_1 + L_2 + L_3$; $S + P_v + O + Ad + I_{mv} + L_1 + L_2 + L_3$). Локативна семантична залежність у конструкціях: $S + P_v + L_1 + L_2 + L_3$; $S + P_v + I_{mv} + L_1 + L_2 + L_3$; $S + P_v + O + Ad + L_1 + L_2 + L_3$; $S + P_v + O + Ad + I_{mv} + L_1 + L_2 + L_3$ зазнає диференціації і позначає: 1) вихідний просторовий компонент; 2) кінцевий просторовий компонент; 3) траєкторію переміщення від вихідного до кінцевого просторового компонента.

Аналіз семантико-синтаксичної структури речення з опорою на семантико-синтаксичні відношення робить акцент на ядро (предикат) структури речення, навколо якого сконцентровані семантичні залежності. Конкретний предикат реченнєвої конструкції формує типи семантичної залежності. У кожній реченнєвій конструкції локативна семантична залежність має відповідне значення, яке зумовлює семантика предиката.